

En barnevernspedagog til hver skole!

Skolen trenger flere yrkesgrupper for å unngå «spagatøvelser», det er umulig å nå inn til alle elevene uten bred tverrfaglig kompetanse. Kan sosiallærerfunksjonen bli overtatt av barnevernspedagogene?

► Oppvekstvilkårene, elevenes utfordringer og kompleksiteten i samfunnet har endret seg svært mye de siste årene, men skolevesenet har ikke endret seg i takt med utfordringene. Dersom enhetsskolen skal bli en realitet, må skoleportene åpnes for flere yrkesgrupper enn lærere, assistenter og helsesøstre. Skolen trenger flere yrkesgrupper for å unngå «spagatøvelser», det er umulig å nå inn til alle elevene uten bred tverrfaglig kompetanse. I grunnskolen innehar lærerne de fleste sosiallærerfunksjonene. Her fokuseres hvordan jobben kan utføres av en barnevernspedagog med spesialpedagogikk i tospann med lærerne.

Skolen følger elevene gjennom ti viktige år i oppveksten og har dermed en unik mulighet til å skape relasjoner som kan være av svært stor betydning for å få best mulig hjelp. Skolen er den institusjonen som hver dag direkte møter, samt har mandat til å påvirke, utsatte barn og unge. Dette gir muligheter som kan utnyttes i sterkere grad, blant annet ved å ansette andre yrkesgrupper enn lærere og assistenter i skolen. Skolen har behov for flere og ulike yrkesgrupper med helse- og sosialfaglig bakgrunn, her er fokuset gjennomgående på barnevernspedagogenes bidrag i skolen.

Terje Forsberg fikk i 2003 billighetserstatning fra Staten for tapt barndom. 11. april 2007 ble han invitert til samtale med kunnskapsministeren. En av sakene han tok opp, gjaldt «morsmålsopplæring»: «Når skolene får fremmedspråklige barn, blir en morsmålslærer engasjert. Dette synes jeg er meget bra, alle skolebarn bør få den beste hjelp som fins. Men skolen har glemt noen, og det er de to i hver klasse som ikke kan oppføre seg. De som har et aggressivt språk hjemmefra, et morsmål som er som et fremmedspråk for mange lærere. Disse skolebarna får ingen morsmålslærer. Betingelsen for å bli morsmålslærer er nemlig at læreren kan dette fremmedspråket.» (Forsberg, 2007, s. 148).

Hvorvidt risikoutsatte elever blir forstått og opplever skolen som en beskyttende faktor i oppveksten er ikke avhengig av skolen og lærerne alene. Dette har sammenheng med hvordan ulike yrkesgrupper i og utenfor skolen kan støtte opp om og ikke minst samarbeide med lærerne.

Mange barn kan streve i samhandlingen, og lærerne bør derfor ikke ha alle oppgavene alene i møte med risikoutsatte elever i skolen. Der velmenende lærerne kan streve i samhandlingen med utfordrende elever fordi de mangler sosialfaglige redskaper, kan de i samarbeid med barnevernspedagogen komme i posisjon til utviklingsfremmende kommunikasjon. Andre yrkesgrupper i tospann med lærerne kan være nøkdelene til suksess for elever som strever, barnevernspedagogen kan bistå og avlaste læreren når utfordringene går ut over lærernes kompetanseområde. Hvorvidt de ulike yrkesgruppene lykkes i møte med risikoutsatte barn, vil også avhenge mye av personlig egnethet som alltid er vesentlig i relasjonelt arbeid.

Forebygging lønner seg

Frafall i videregående skole må sees i sammenheng med grunnskolen manglende system for å fange opp samt tilrettelegge for vekst og end-

Foto: Privat

Av: Vigdis Hegg

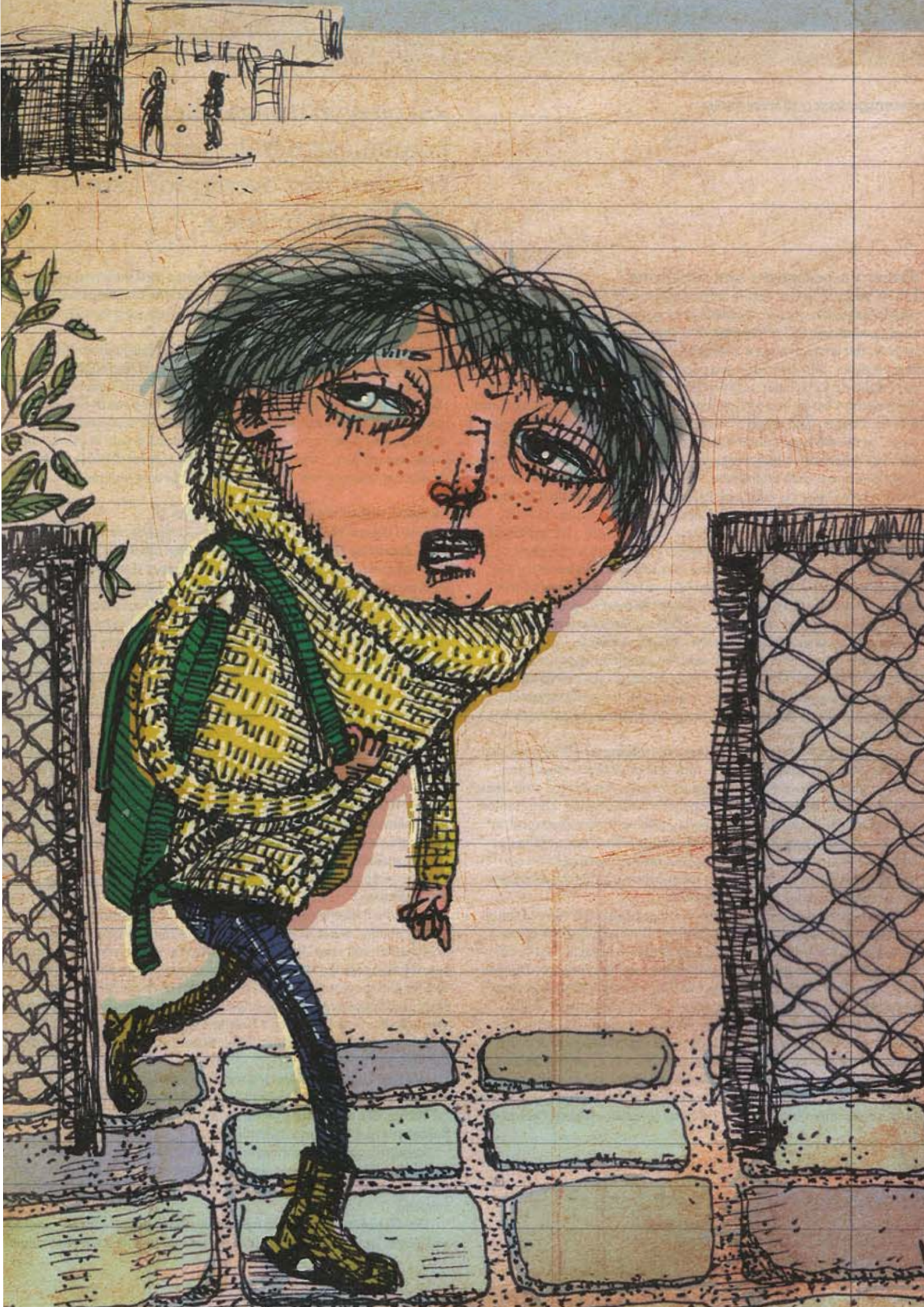
> barnevernspedagog / cand pæd spec

ring i møter med risikoutsatte elever. Fellesorganisasjonens 1. nestleder Siv Karin Kjølmoen belyser skolens behov for tverrfaglig kompetanse i møte med utfordringene, i Fontene nr. 10/2008:

«Den norske skolen trenger ikke store, nye reformer. Men skolen trenger tilførsel av nye perspektiver og tverrfaglig kompetanse. Barn og unge med sammensatte behov trenger å ha voksne i skolen som har kompetanse i å bistå den enkelte. Manglende tverrfaglig samarbeid gjør at lærerne bruker uforholdsmessig mye tid på å løse problemene innenfor rammene av en skoledag. De får mindre tid til læringsarbeidet med elevene og bruker mye tid på ukvalifisert helse- og sosialarbeid. Det norske utdanningssystemet trenger flere yrkesgrupper inn i skolen.»

Sosialfaglig kompetanse kan være «medisinen» for at skolen skal romme alle elevene framover. Forebygging lønner seg og vil kunne gi mindre lidelse og mer mestring for elever i risikozonen, små innspill kan gi effekt. Elever som strever, kan oppleve sosialpedagogisk relasjonsarbeid som svært betydningsfullt for å trygge skoledagene deres: «Hola Vigdis! Jeg savner deg masse og jeg skulle ønske du var i vinduet på den nye skolen, og vinket om morgenen.»

Jeg har de ti siste årene vært oppnevnt som fagkyndig medlem i flere fylkesnemnder for barnevern og sosiale saker. Der har jeg fått presentert utallige triste historier om såkalt «atferdsvanskelig» ungdom som vurderes plassert etter tvangsparagraf (paragraf 4-24) i Lov om barnevernstjenester. Nesten uten unntak belyser disse sakene grunnskolenes tilkortkommenhet i møte med elever som strevde med rus, kriminalitet, vold, skolevegring og andre alvorlige vansker. Jeg har mang en gang ønsket at disse ungdommene hadde møtt barnevernspedagoger i grunnskolen, den gang da det begynte «rase utfor». Disse elevene hadde behov for tilrettelagte sosialpedagogiske tiltak lenge før det var nødvendig å vurdere tvangstiltak. Jeg har hørt rektorer, kontaktlærere samt sosiallærere i vitneboksen fortelle skolehistorier fylt av elevers nederlag, blant annet fordi skolen ikke hadde kvalifisert sosialpedagogisk hjelp å sette inn. Det blir sjelden vellykket å benytte snekkeren på elektrikerens kompetanseområde, skreddersøm krever også opplæring i skredderfaget. Nordahl bekreftet forannevnte: «Samtidig må det understrekes at sosiale relasjoner er komplekse, og at det for læreren vil være problematisk å etablere relasjoner til svært utfordrende elever.» (Nordahl, 2005, s. 117).

> En barnevernspedagog til hver skole!

Barnevernspedagogen som sosiallærer

I NOU 2009:18 Rett til læring belyses behovet for kompetanse i den sosialpedagogiske rådgivningstjenesten i skolen. Kravet om undervisningskompetanse for tilsetning som rådgiver falt bort fra 01.01.09, nå heter det at rådgivningen skal utføres av personer med «relevant kompetanse». Dette bør bane veien for å åpne opp for nye yrkesgrupper i etablerte funksjoner. «Utvalget mener at det ikke lenger kan være tilstrekkelig å basere seg på at lærere i større eller mindre grad også skal fylle funksjonen som rådgiver. Skoler må kunne spille på ulike kompetanse, og det må legges til rette for at også andre profesjoner enn lærere kan fylle rollen som sosialpedagogisk rådgiver.» (NOU 2009:18, s. 202).

Av de eksisterende profesjoner i skolen har helsesøster blant annet kompetanse i helse og vaksinasjonssprøyter, læreren har bred kompetanse i pedagogisk undervisning inkludert karaktersetning, og assistenter er ofte barne-/ungdomsarbeidere eller ufaglærte. Før jeg jobbet i skolen, mente jeg barnevernspedagoger skulle være supplement til etablerte yrkesgrupper i skolen. Etter å ha arbeidet i skolen er jeg faglig overbevist om at vi ikke bare skal være supplement, vi bør faktisk inn og overta et funksjonsområde i skolen! Barnevernspedagogen bør overta for læreren som sosiallærer, fordi det utføres for mye ukvalifisert sosialpedagogisk rådgivning i skolen. Skolene oppfordres til å analysere og evaluere hvorvidt det gir akseptabelt faglig utbytte med lærere i sosiallærerfunksjonene. Dette støttes i NOU 2009:18: «Det er viktig at også den sosialpedagogiske funksjonen er gjenstand for utviklingsarbeid. Utvalget foreslår at rådgivningstjenestens sosialpedagogiske funksjon evalueres.» (s. 176)

Barnevernspedagogene bør ha normerte stillinger i skolen som skal komme i tillegg til lærerstillingene, med mål om å overta sosiallærerfunksjonene. Dermed vil det bli frigjort sosiallærerressurser, som heller kan benyttes til lærerens primære oppgave; undervisning. Like absolutt som at læreren har kompetanse i pedagogisk undervisningsarbeid, er det at barnevernspedagogen har bredest kompetanse om sosiallærers komplekse arbeidsområde. De har annet verktøy i metodekassa enn læreren/sosiallæreren, blant annet ferdigheter i å kartlegge, analysere og iverksette tiltak for risikoutsatte elever.

Barnevernspedagogen kan drive endringsarbeid med elever, familie og samfunn, som kan bidra til utvikling av læringsmiljøet for elever i risikozonen. Læreren med studiepoeng i sosialpedagogikk eller andre fag har ikke samme helhetlige kompetanse som barnevernspedagogen. Barn som lever i risikosituasjoner, har behov for særskilt kompetanse i metodisk faglig arbeid i tilretteleggingen av helhetlig tiltak i skolen.

Et annet poeng er at elevene ofte må møte sosiallæreren som faglærer i norsktimen, på skolekjøkkenet eller i gymsalen etter at de har snakket fortrolig om egne vanskeligheter. Dette er en sammenblanding av ulike roller som gjør elever i risikozonen ekstra sårbare. Skolen vil unngå uheldige rollekombinasjoner dersom andre yrkesgrupper overtar for lærerne i disse funksjonene. Ofte kan sosiallærerjobben være noen

«... det utføres for mye ukvalifisert sosialpedagogisk rådgivning i skolen.»

«Skolen vil unngå uheldige rollekombinasjoner dersom andre yrkesgrupper overtar for lærerne i disse funksjonene.»

presenter av en lærerstilling som kombineres med undervisning opp til full stilling. Et sitat fra en elev i 10. klasse belyste fenomenet: «Det som er litt skummelt, er at jeg ikke kommer til å åpne meg for alle. Og spesielt ikke folk som jeg har time med etterpå!»

Skolen bør derfor evaluere hvor ugrei denne rollekombinasjonen kan oppleves av sårbare elever. Hva gjør dette med fortroligheten til elevene? Og hvordan oppleves det for elevene å motta undervisning før eller etter betroelser om overgrep, kriminalitet eller rus til den samme læreren? Løsningen kan være å overgi ansvaret for sosialpedagogisk rådgivning til barnevernspedagogen, som ikke skal dele ut prøver eller karakterer parallelt. Dagens skole med ulike rollekombinasjoner kan medføre at utsatte elever ikke søker den hjelpen de trenger!

Skolens oppgaver – skreddersøm må til

Målene i dagens skole kan deles i to hovedoppgaver; elevenes læring i skolefagene og elevenes sosiale og personlige utvikling. Opplæringen skal gi elevene gode skolefaglige kunnskaper (Læreplanverket for Kunnskapsløftet s. 10). Opplæringen skal gi kyndighet og modenhet til å møte livet praktisk, sosialt og personlig (Læreplanverket for Kunnskapsløftet s. 17). Undervisningen skal tilrettelegges slik at den når fram til alle elevene. Utsatte unger kan ofte ha større behov for å bli sett, bekreftet, anerkjent og forstått enn for å motta undervisning. Relasjonsetablering kan for noen barn være overordnet kunnskapsformidling i lengre perioder, fordi de først må få føle seg trygget, støttet og forstått. Min erfaring tilsier at dersom læreren og barnevernspedagogen går sammen i tilretteleggingen for mestring og undervisning, kan vi nå fram til elevene i risikozonen. Barnevernspedagogen kan blant annet ha en annen rolle og tidsressurs i skolen. Jeg erfarte at tett samarbeid mellom de to yrkesgruppene kunne gjøre sårbare elever bedre i stand til å motta undervisningstilbudet, noe som også medførte en styrket lærerrolle. Barnevernspedagogen kan blant annet gjøre elevene bedre i stand til å motta undervisning – som er skolens oppgave. Barnevernsfaglig kompetansetilførsel kan bidra til at skolen utvikler rutiner og metoder for å fange opp elever i risikosituasjoner, samt vise veien til øvrige hjelpeinstanser.

Individuell tilrettelegging må til i møte med utfordringer som aggresjon, mobbing, angst, skolevegning, selvskading, spiseforstyrrelser, kriminalitet, rus samt konfliktarbeid. Dersom skolen prioriterer barnevernspedagoger med kompetanse i skreddersøm, kan skolen utvikles til å bli mestringsarena for alle elevene. Skreddersømmen omhandler kommunikasjon med barn og unge *der de er* i sin utvikling og undring, men må ikke forveksles med å bedrive terapi i skolen.

Fellesorganisasjonens leder Randi Reeses uttalelser ble gjengitt i Fontene nr. 10/2008:

«Vil ikke overstyre rektor: Jeg mener ikke at skolen skal være et terapeutisk samfunn, men vi kan med vår kompetanse legge til rette for læring, slik at vi faktisk får en skole for alle, sa Reese, og oppfordret politikerne til å tenke mer helhetlig.»

Sosialpedagogisk tilrettelegging av læringsmiljø har av enkelte skoleledere blitt forstått som terapi. Effekten er derimot at elevene kan gis tidligere og raskere hjelp inkludert forebygging av alvorlige lidelser i skolen.

Skreddersøm er betegnende for den tilretteleggingen som barneverns- pedagoger kan bidra med i skolen i samarbeid med lærerne. Individuell

tilrettelegging kan medføre at det blir mindre tid og energi til lærerens undervisningsarbeid, da det kan forsvinne mye tid til andre aktiviteter. Dette kan bane veien for at lærerne gir stafettspinnen til andre yrkesgrupper i møter med elever i risikozonen:

«Ansettelse av folk med helse- og sosialfaglig utdanning i skolen kan tolkes som et uttrykk for at norsk skolepolitikk tar tanken om enhets-skolen som skoletilbud for alle på alvor, i motsetning til segregering av elever, som vergerådsloven åpnet for.» (Mathiesen, 2008, s. 168).

Faglig mangfold i praksis

Jeg husker godt den dagen Guri og læreren hennes kom til meg, da gikk Guri i 8. klasse. Guri hadde kuttet seg i armene, og læreren ville ikke ha ansvaret for hva hun strevde med alene. Det ble da etablert samarbeid rundt Guri ut ungdomsskolen, basert på kontinuerlig informasjonsutveksling i tett samarbeid med Guri og hennes mor. Samarbeidet med lærerne hadde fokus på jentas mestringsområder, som igjen ga grunnlaget for å skape gode læringsbetingelser. Teamarbeidet hadde som mål å forebygge samt tilrettelegge god oppvekst for henne på alle arenaer.

Utfordrende år på ungdomsskolen hadde Guri taklet, blant annet fordi hun hadde hatt tilgang til sosialpedagogisk rådgivning i tillegg til lærerrelasjonene. Sosialpedagogisk bistand hadde gitt henne et bedre liv med mindre tristhet. Hun hadde lært å ta vare på seg selv, samt hvordan takle hverdagene uansett hvor vanskelige de kunne være. Guri påpekte at hun hadde fått et bedre forhold til mammaen sin, fordi de hadde fått hjelp til å snakke sammen.

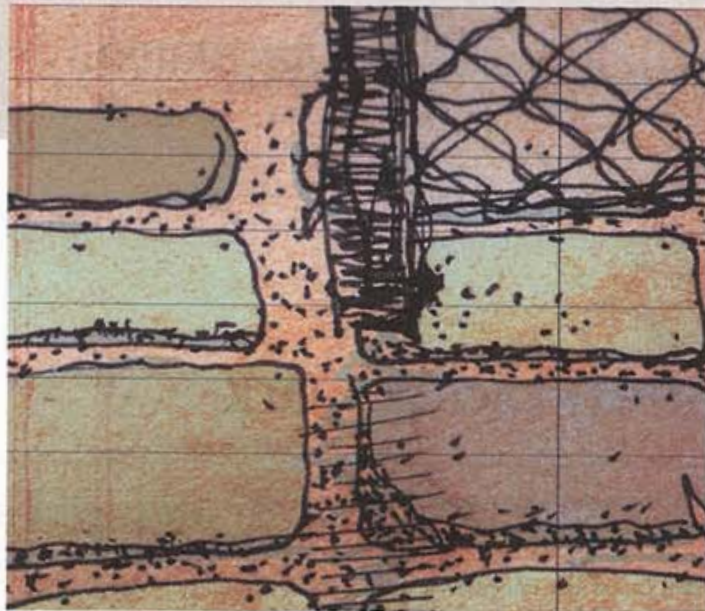
Sosialpedagogisk hjelp i trosspann med lærerne hadde gitt vekst på skolen, Guri hadde begynt å få til ting mot slutten av tiende klasse. Og hun framhevet det at noen i tillegg til lærerne hadde vært der for henne, – da hun trengte det.

Foreldresamarbeid

Barnevernspedagogen i skolen kan være nyttig bindeledd mellom hjem og skole, foreldre kan trenge andre fagpersoner enn lærere å samarbeide med i skolen. «Flertallet av foreldre til barn med problemer i skolen uttrykker at de har dårlig samarbeid med skolen.» (Nordahl, 05, s. 118). Parallelt er det viktig å bemerke at barnevernspedagogen får en helt annen rolle i skolen enn i barnevernstjenesten, maktforholdet i rådgivning til foreldre er svært ulikt fordelt i de to etatene. Foreldrene kan oppleve at flere yrkesgrupper i skolen kan åpne opp for nye perspektiv, som å se familien i sin helhetlige kontekst gjennom fokus på hjemmesituasjonen i tillegg til skolesituasjonen. Dette kan gi mulighet for tilnærminger med mål om å forebygge og tilrettelegge for god oppvekst med konstruktive læringsbetingelser. Tiltakene må tilrettelegges ut fra bred innsikt gjennom tverrfaglig kompetanse i skolen, familiens ressurser og hjelpebehov må i fokus. Først da kan de gjøre jobben selv, for å si det med åtteåringens ord: «Du gjorde at jeg ville gjøre jobben!»

Flere utfordringer – flere yrkesgrupper

Tiden er overmoden, samfunnets kompleksitet og krav har gitt flere elever i risikozonen, disse har behov for sosialpedagogiske tiltak i skolen. Min vurdering etter å ha jobbet i flere skoler og pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), er at det sosialpedagogiske rådgivningsarbeidet er skolens svakeste ledd. Flere hundre års tradisjon med lærere i

alle rollene i skolen har for lengst gått ut på dato. Re videregående skole i Vestfold har satsset bevisst på flere yrkesgrupper i skolen over tid, jeg antar at det ikke er tilfeldig at denne skolen er blant dem med lavest frafall i videregående skole.

Utfordringen framover blir å bevisstgjøre politikerne på ulike nivå samt skoleledere og Utdanningsforbundet, slik at de prioriterer normerte stillinger for flere yrkesgrupper i skolen. Dette kan være nøklene i tilretteleggingen for elever som strever i møte med skolens krav. Har vi råd til å la være? Vi må slutte med å gjøre mer av det som ikke virker i møte med sårbare unger i skolen. Elevene i Ungdommens kommunestyre hadde disse betraktningene om skolemiljøets behov i intervju med lokalavisa, i forbindelse med kutt i skoletilbudet:

«Denne stillingen har gitt en utrolig god effekt for hele skolemiljøet. Alle lærerne ved skolen og alle elevene har tjent på dette. De som sliter, har en annen person å bruke, slik at klasselærerne ikke må bruke store deler av sine ressurser på disse få elevene. Ungdommens kommunestyre mener også at det er dårlig økonomi ikke å ha en slik stilling – mange av de som får hjelp begynner å fungere bedre, og en slik stilling er billig forebyggende arbeid. Dette kan skåne kommunen for store utgifter i trygde- og sosialbudsjettet om noen år. Å kutte stillingen er kortsiktig tenkt.»

Litteratur:

- Fontene 10/2008. Et tidsskrift fra Fellesorganisasjonen (FO).
- Forsberg, T.: Aldri for sent å bli et lykkelig barn. Lunde forlag, 2007
- Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Kunnskapsdepartementet, 2006.
- Mathiesen, R.: Sosialpedagogisk perspektiv på individ og fellesskap. Universitetsforlaget, 2008.
- NOU 2009:18 Rett til læring
- Risikoutvikling – Tilknypning, omsorgssvikt og forebygging. Et jubileumsskrift til Kari Killèn.
- Nordahl, T.: Skolens muligheter i møter med utsatte barn og unge. NOVA, Rapport 7/05.

«Re videregående skole i Vestfold har satsset bevisst på flere yrkesgrupper i skolen over tid, ... denne skolen er blant dem med lavest frafall i videregående skole.»